ŠAH kot oblikovalski IZZIV

JANEZ SUHADOLC, ARHITEKT, PROFESOR, OBLIKOVALEC STOLOV ... IN ŠAHA.

Sprašuje **Gregor Šket**

Janez Suhadolc je arhitekt in profesor prostoročnega risanja na ljubljanski fakulteti za arhitekturo. Širši slovenski javnosti je znan po svoji bogati zbirki stolov, ki jih je oblikoval in izdelal v zadnjih treh desetletjih. V tem času se jih je nabralo krepko čez dvesto petdeset. Na njegovih stolih sedijo carji najrazličnejših profilov. Vir njegovega oblikovanja in ustvarjanja je tako rekoč ves čas slovenska umetnostna tradicija.

Njegovo kraljestvo je tudi šah. V svoji delovni sobi ima skoraj na vsaki polici spravljeno škatlo s konji, kmeti, tekači, trdnjavami, kralji in kraljicami. Ima garnituro, ki jo je zasnoval njegov oče Anton in je zanj prototip dobrega igralnega šaha. Ima tisto, ki jo je izdelal iz ventilov znamenitega Citroënovega avtomobila. In še številne druge ... Zato pravzaprav ni bilo naključje, da sta Janez in Gregor Novak, oče in sin, ki sta iz izdelovanja šahovskih figur naredila umetnost, pozvonila pri njem. Tako so se rodili šahovski kompleti, zasnovani na arhitekturnih predlogah slovenskih secesijskih mojstrov Vurnika, Fabianija in Plečnika.

Kako dolgo ste že šahist?

Kot mulci smo kar precej igrali. Ampak nimam nobene kategorije in na žalost me premaga že vsak tretjekategornik. V vsakem primeru pa šah zelo rad igram. Imam nekaj stalnih partnerjev, včasih se pomerim celo z računalnikom.

Glede na to, da ste arhitekt, vas šah verjetno ne privlači le z igralnega vidika, temveč tudi z oblikovalsko-dekorativnega.

Ta igra mi je seveda blizu tudi v oblikovnem smislu. Pri nas doma hranimo šah, ki ga je oblikoval moj oče. Narejen je po srednjeevropskem izročilu in je v vseh pogledih zelo premišljeno zasnovan in izdelan. Z njim smo preigrali neskončno partij.

Sam sem se z izzivom oblikovanja šahovskih figur spopadel pred mnogimi leti, ko sem naredil šah iz sesalnih ventilov Citroënove žabe. Lahko si mislite, koliko servisov sem obredel, da sem dobil dovolj sestavnih delov. Vendar ta šah ni bil igralen. Z njim se ni dalo udobno igrati, saj določene figure niso bile dovolj prepoznavne. Največ zmede sta povzročala kraljica in tekač. Pri igranju šaha se je treba potopiti v igro, zato za prepoznavanje figur ni časa. Igralnost poleg prepoznavnosti določa še cel kup dejavnikov. Predvsem se je treba pri oblikovanju nasloniti na določene splošno uveljavljene stereotipe. To so lahko Stauntonove figure ali pa klasičen srednjeevropski šah. Na primer srednjeevropski šah učinkovito rešuje ločevanje tekača in kmeta, ki sta si po osnovni formi dokaj podobna - beli tekač ima črno glavo, črni pa belo. S tem so v kali zatrli kakršnokoli zmešnjavo.

Kako je pravzaprav prišlo do ideje, da bi izdelali šahovske komplete v slogu naših treh arhitekturnih mojstrov Fabianija, Vurnika in Plečnika?

Ko sta me Janez Novak in njegov sin Gregor povabila k sodelovanju, sem jima najprej predlagal, da bi začeli izdelovati šah mojega očeta Antona Suhadolca. Hkrati sem s sabo prinesel osnutke še dveh kompletov, ki sta bila Novakoma všeč. Ko sta videla tiste risbe, ju očetov šah ni več zanimal. Želela sta nekaj novega, svežega ... In to sta videla v tistih risbah. Potem sta izdelala prototipe in prvič se je pojavilo vprašanje, kako bi poimenovali ta nova kompleta. Predlagal sem, da bi ju imenovali po naših nekdanjih šahovskih mojstrih Vasji Pircu in Albinu Planincu. Vendar jima to ni bilo preveč všeč. Potem mi je šinilo v glavo, da bi komplet nekoliko bolj trebušastih figur poimenovali po Vurniku, tistega drugega pa po Fabianiju. Ko smo se zedinili o tem, je takoj padla ideja, da imamo še tretjega, Plečnika. Tega sem se lotil še bolj sistematično in načrtno. Garnitura Plečnik je, kar se mene tiče, najbolj uspešna, zanimiva in prepoznavna.

Kaj je bilo poleg arhitekturne predloge treh slovenskih mojstrov vaše glavno oblikovalsko vodilo?

V zgodovini je bilo narejenih na tisoče šahov. Nekateri so zelo bogato okrašeni. Obstaja vse mogoče, od konjev, levov, slonov, vitezov bojevnikov, kraljev, cesarjev, Turkov, mohamedancev s sabljami. Vendar to niso igralni šahi. Sam sem imel vseskozi pred očmi prav to igralnost. In ko sta šahovski velemojster Duško Pavasović in nekdanji minister Milan Zver, ki je mimogrede šahovski prvokategornik, odigrala partijo z enim od teh šahov, sta takoj dejala, da je izrazito igralen. To je bil zame kompliment in dokaz, da sem se zadeve pravilno lotil. Že pred tem sem namreč tudi sam opažal, da so številni izdelki površni in nedosledno oblikovani. Seveda pa nisem prvi slovenski oblikovalec, ki se je lotil šaha. Pod enega se je podpisal Oskar Kogoj, že pred njim pa Dana Pajnič, Nana Lesnika, moj brat Matija Suhadolc, če se ne motim, tudi Sergio Gobbo in še kdo.

Je res, da je tudi Plečnik premišljeval, da bi v svojem slogu oblikoval šahovski komplet?

Ne samo da je premišljeval, kar izdelal ga je. S tem se je ukvarjal med vojno, ko ni imel naročil in se je lahko ukvarjal s takimi zadevami. V tistem obdobju so nastale tudi njegove igrače. Sam sem o tem Plečnikovem šahu slišal, ko sem že končal svoje tri garniture. Izvedel sem, da Plečnikov šah hranijo ljubljanski frančiškani. In sem si ga šel ogledat. Šla sva skupaj s prijateljem, sicer grafičnim oblikovalcem Matjažem Vipotnikom. On je takoj rekel, da je moj boljši od Plečnikovega. Tisti Plečnikov je seveda perfekten kot tudi vse ostalo, kar je naredil, vendar na žalost spada v kategorijo neigralnih šahov. Kmeti so narejeni kot nekakšne sekirice na podstavkih. Ta ideja se mi je zdela zelo nenavadna. Celo dr. Miran Špelič, ki nama ga je pokazal, je dejal, da s tem šahom nikoli ni nihče igral.

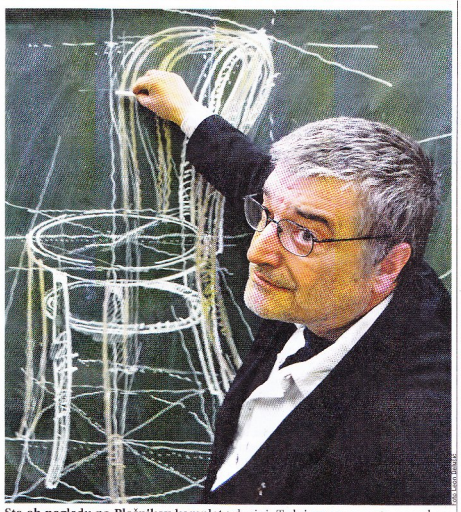

FOTO: LEO UMEK

Ste ob pogledu na Plečnikov komplet zaznali kakšno podobnost z vašim?

Ne, nobene. Veste, Plečnik je bil tako poln vsega, da bi na podlagi njegovih del lahko tudi jaz izdelal vsaj dvajset različnih kompletov. Kaj šele on ... Če odprem na primer Plečnikovo knjigo Napori in jo odprem na slepo, lahko tako rekoč na vsaki strani dobim idejo za oblikovanje šaha. Vsak njegov nagrobnik je na neki način šahovska figura. Zato kakršnekoli podobnosti seveda ne bi bilo realno pričakovati. Vse to je seveda dokaz, da je Plečnik lahko v raznih situacijah vir navdiha in še zdaleč ne gre za neki muzejski opus, ki je stvar zgodovine. Plečnik je zame še kako živa voda, ne pa neka hermetično zaprta zgodba.

Lahko morda vendarle naštejete nekaj primerov, iz katerih ste črpali ideje za določene figure?

Pri Plečniku sem na primer konja narisal sam, sredinski del pa sem vzel iz Nuka. Za konja se mi je zdelo, da mi je zelo uspel in da je pri vseh treh kompletih enak, le da je pri Plečnikovem dvojni. Trdnjave so posnete po nekem nagrobniku, tekač po spomeniku Davorinu Jenku v Cerkljah, kralj in kraljica pa po neki nerealizirani cerkvi iz »Osijeških študij«. Vurnikova in Fabianijeva kompleta sta precej bolj resna in zadržana. Za Vurnikovo garnituro je značilna trebušasta oblika, ki jo lahko najdemo pri ruski babuški ali pa na oknih Sokolskega doma. Pri Fabianiju sem se delno zgledoval po njegovi Krisperjevi hiši na ljubljanski Miklošičevi ulici, delno pa po kipu neke ljubljanske dame, ki ga je izdelal Lojze Dolinar.

Če se ne motim, je slovensko izročilo od nekdaj eden izmed glavnih predmetov vašega ustvarjanja. Je bilo s tega vidika oblikovanje omenjenih treh šahovskih kompletov za vas užitek in veselje posebne vrste?

Zagotovo. Z vsem spoštovanjem do Vurnika in Fabianija sam osebno menim, da Plečnik vendarle silovito izstopa in je povsem v svoji ligi. Plečniku je namreč uspelo zasnovati slovenski arhitekturni slog. To je zelo velika reč. Da ima narod, ki v njegovem času še ni štel današnjih dveh milijonov, svoj prepoznaven slog, ki ga hkrati cenijo v strokovnih krogih in je tudi med ljudstvom sprejemljiv in priljubljen. Hrvati in Srbi lahko o čem podobnem le sanjajo. Celo Rusi, Poljaki in Čehi niso imeli takšne osebnosti. Gre za nekaj meteorskega. Osebno za nekaj tako veličastnega sploh ne najdem racionalne razlage. Katalonci so imeli podobno osebnost v Antoniu Gaudiju. To je pravzaprav edina smiselna vzporednica. Pa še podobna sta si bila na pogled, po slogu oblačenja, po obnašanju, po nagnjenju do katolištva ...

Zato mi seveda ni všeč, da so ta slovenski arhitekturni slog, ki ga je zasnoval Plečnik, modernisti po drugi svetovni vojni tako rekoč zavrgli in se naslonili na pionirje moderne arhitekture, na Bauhaus, Le Corbusierja ... Plečnik niti na šoli za arhitekturo ni vir nekega arhitekturnega izraza.

Meni se to zdi smešno. Če se imam za Slovenca, če govorim slovensko, se mi zdi smiselno, da se tudi v arhitekturi kot svoji stroki izražam po slovensko. Ne zdi se mi logično, da bi se izražal v nekem mednarodnem esperantu. Zato določenih svojih kolegov ne razumem - da se prilagajajo, zgledujejo in posnemajo neki globalni arhitekturni jezik, ki ima seveda svoje modne muhe.

Da ne bom govoril le o Plečniku. Tudi Vurnik je vseskozi poudarjal, da ustvarja v slovenskem nacionalnem slogu. Prizadeval si je, da bi arhetipska oblika slovenske arhitekture temeljila na nageljnu. Tako je zasnovana tudi znamenita stavba na Ljubljanski Miklošičevi ulici, ki so ji Ljubljančani zaradi pisane barve včasih zlobno rekli »indijski konzulat«.

Tudi sam se pri svojem delu, do zdaj sem izdelal več kot dvesto petdeset stolov, naslanjam na slovensko umetnostno tradicijo, pri čemer moram seveda priznati, da sem Plečniku še posebno naklonjen. Poudarjam pa tudi slovensko ljudsko umetnost, sklicujem se na določene starejše sloge, kot sta antika in romanika, ki sta bili tudi prisotni v naših krajih. Delno je v mojih delih prisoten celo modernizem. Široka slovenska javnost je na moje delo pozorna, moji kolegi arhitekti pa so zadržani, pripominjajo: »Že, že, ampak to ni tisto tapravo.« Kaj naj bi bilo 'tisto tapravo', ne povedo. Lahko da so moji izdelki domačijski kot glasba ansambla Avsenik, kičasti, nepripravni za uporabo in mogoče še kaj, vendar naj pripomnim, da so prepoznavni in niso suženjsko zavezani trenutnim globalnim arhitekturnim usmeritvam. ■

created using
BCL easyPDF
Printer Driver
Click here to purchase a license to remove this image